

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Izard K. Je. Psihologija jemocij / K. Je. Izard. – SPb. : Piter, 1999. – 270 s.
2. Krech D. Nравstvennost', agressija, spravedlivost' / D. Krech // Jelementy psihologii. – 1992. – № 5. – 64 s.
3. Jenciklopedija psihologicheskikh testov dlja detej. – M. : Klass, 1998. – 256 s.

Received October 13, 2017

Revised November 9, 2017

Accepted December 7, 2017

УДК 159.938

DOI10.32626/2227-6246.2018-39.355-367

О. М. Шамич

sashmych@gmail.com

Суб'єктивна значущість зовнішніх та внутрішніх стимулів занять спортом паралімпійцями

Shamykh O. M. Subjective significance of external and internal incentives for Paralympic athletes' sportive activities / O. M. Shamykh // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufriieva. – Issue 39. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 355–367.

O. M. Shamykh. Subjective significance of external and internal incentives for Paralympic athletes' sportive activities. The article discusses psychological peculiarities of Paralympic sports and their social and personal significance for self-realization of disabled people in the modern society.

It is determined that the *most important* subjective incentive for Paralympic athletes' sportive activities is moral satisfaction of victories in competitions. Six additional incentives are also important: opportunities for personal self-realization; an opportunity to present own country, club, or city in competitions; communications with friends, acquaintances; an opportunity to become a productive member of society; pleasure from training, physical activity and opportunities or prospects for travelling abroad. Material incentives such as salary, a uniform, money bonuses, etc.,

as well as opportunities to gain experience, to meet new acquaintances, etc. that can help in the further life, are somewhat less significant. Such an incentive as an opportunity to correct or compensate health deficiencies shows the quantitative value above average, but at the same time it has the least significance; this fact reflects adequate Paralympic athletes' understanding of significance but limitations of sports opportunities to correct or compensate their health deficiencies. In general, there is a certain predominance of internal factors as incentives for Paralympic athletes' sportive activities over external ones.

It is established that the following incentives are more important for the Paralympic athletes-women than those for men: an opportunity to present own country, club, or city in competitions; opportunities or prospects of travelling abroad; material incentives – salary, a uniform, money bonuses; an opportunity to become a productive member of society. Two incentives for sportive activities show a tendency for their significance increasing with age: an opportunity to present own country, club, or city in competitions and material incentives; at the same, opportunities to gain experience, to meet new acquaintances that can later help in life become less important.

As for different types of sports, opportunities of personal self-realization are significantly less important and an opportunity to present own country, club, or city in competitions is more important for Paralympic football players, in comparison with other athletes.

Key words: self-realization, Paralympic athletes, Paralympic sport, promotion of self-realization, factors of self-realization, motives of self-realization, incentives for sportive activities, subjective significance of sports.

О. М. Шамич. Суб'єктивна значущість зовнішніх та внутрішніх стимулів занять спортом паралімпійцями. У статті розкрито психологічні особливості паралімпійського спорту та його соціально-особистісної значущості для самореалізації людей з інвалідністю в сучасному суспільстві.

Установлено, що *найвагомішим* суб'єктивним стимулом для занять спортом паралімпійцями є моральне задоволення від перемог на змаганнях. Також до *найбільш вагомих* можна віднести ще шість стимулів: можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими; можливість бути повноцінним членом суспільства; задоволення від тренувань, фізичних навантажень та можливість чи перспектива закордонних поїздок. Деяко менш вагомими виявилися матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощо, а також набуття досвіду і знайомств, що можуть допомогти у подальшому житті. Виявившись за своїм кількісним значенням вищим за середній, на останньому місці опинився такий стимул, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я,

що досить адекватно відображає розуміння паралімпійцями значних, але – не безмежних, можливостей занять спортом щодо виправлення чи компенсації недоліків здоров'я. Загалом, виявлено певне переважання внутрішніх чинників у якості стимулів для занять спортом паралімпійцями над зовнішніми.

Установлено, що для жінок-паралімпійців є істотно більш значущими, ніж для чоловіків, можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; можливість чи перспектива закордонних поїздок; матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощо; можливість бути повноцінним членом суспільства. Зафіксовано тенденцію до суттєвого збільшення з віком для паралімпійців значущості таких двох стимулів занять спортом, як можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто та матеріальних стимулів; а також зменшення з віком значущості набуття досвіду і знайомств, що можуть допомогти у подальшому житті.

Відмінності за видами спорту полягають у істотно меншій значущості для паралімпійців-футболістів, порівняно з іншими спортсменами, можливості особистісної самореалізації та більшій вагомості можливості представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто.

Ключові слова: самореалізація, паралімпійці, паралімпійський спорт, сприяння самореалізації, чинники самореалізації, мотиви самореалізації, стимули занять спортом, суб'єктивна значущість спорту.

Постановка проблеми. Забезпечення повноцінного інтегрування інвалідів у суспільство вважається однією з найвагоміших загальнолюдських проблем. Дослідники одностайні в тому, що одним із найважливіших напрямів роботи з інвалідами, здатним суттєвою мірою забезпечити умови для їх самореалізації та соціалізації, нівелювати негативні зміни психоемоційного стану, створити передумови для фізичної й психічної адаптації до нових умов життя, є адаптивна фізична культура і спорт [1; 3; 8].

Потужним стимулом для мобілізації резервних можливостей організму, для усвідомлення людьми з важкими хворобами або травмами перспектив подолання своїх хвороб та повноцінного інтегрування у суспільство став паралімпійський спорт. Він відіграє важливу соціалізуючу й інформуючу роль, привертаючи увагу громадськості до проблем інвалідності, безбар'єрного середовища, підтримки гідності, прав і благополуччя людей, що мають статус особи з обмеженими можливостями. Гуманістичний сенс різних спортивних змагань осіб з інвалідністю є безцінним, оскільки вони дають змогу таким людям «повернутися в суспільство» [5; 6].

Водночас відчувається нестача досліджень, покликаних створити необхідне наукове забезпечення не тільки повноцінного тренувально-змагального процесу паралімпійця, але й, що надзвичайно важливо, забезпечення засобами паралімпійського спорту повноцінного інтегрування паралімпійця у суспільство. Це зумовлено відносною «молодістю» паралімпійського спорту. Тому очевидна висока актуальність досліджень психологічного та соціально-психологічного напрямку, зокрема спрямованих на сприяння самореалізації паралімпійців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для паралімпійців спорт стає життєво важливим джерелом самореалізації та існування, важливим засобом посттравматичного відновлення, адаптації, інтеграції та соціальної інклюзії. Адже за рахунок установалення добрих, прийнятних і значущих міжособистісних відносин у спорті легше подолати соціальні, релігійні та расові упередження. Завдяки тісній взаємодії зі здоровими спортсменами відкриваються можливості для створення нових дружніх стосунків, підвищення задоволення життям і компенсування наслідків інвалідності [8].

Особливі вимоги до особистості паралімпійців, унаслідок вираженої організаційної та психологічної специфіки, ставить тренувально-змагальний процес спортсменів. Оскільки інвалідність обмежує здатність виконувати фізичні вправи, досягнення високих результатів потребує від атлетів-паралімпійців дотримання чіткої регламентації як спортивної, так і інших видів діяльності, виключного та постійного прояву вольових зусиль, постійного дотримання низки обмежень і заборон [1; 9].

За G. Kenttä та R. Corban, існує декілька груп відмінностей, які є унікальними для паралімпійців:

1) спортсмени-інваліди в середньому значно старші за здорових спортсменів, що потенційно зумовлює певні проблеми взаємодії з молодшими за віком тренерами та спортивними психологами;

2) у паралімпійців більш виражені фінансові проблеми, проблеми сімейних та соціальних стосунків;

3) спортсмен-інвалід може потребувати більше часу на підготовку до змагань унаслідок залежності від допоміжного обладнання, технічної підтримки й особистої допомоги;

4) необхідність прийняття спортсменом-інвалідом власної неповносправності у «світі здорових»;

5) необхідність особистих помічників та висока залежність від них [7].

Серед психологічних відмінностей між інвалідами, які займаються та не займаються спортом, виокремлюють вищі рівні у перших: готовності допомагати оточуючим, альтруїзму, почуття відповідальності, прагнення до співпраці, доброзичливого ставлення до оточуючих, незалежності від думки інших, самооцінки, самоактуалізації, комунікабельності, конструктивізму, впевненості в собі, цілеспрямованості, якості життя та психосоціальної адаптації [3; 4].

Зазначається, що спортсмени-інваліди, порівняно зі здоровими спортсменами, характеризуються такими психологічними властивостями: за однаково високого рівня життєстійкості мають істотно вищі показники «прийняття ризику»; відкритіші для супервізії; конструктивніше сприймають свої невдачі та помилки; так само мають домінуючу спрямованість на теперішнє; мають значно вищі рівні оцінки якості життя і задоволеності; вирізняються вищим рівнем бадьорості та нижчими рівнями збентеження і депресії; виявляють вищу потребу в згуртованості [2].

До *провідних мотивів* занять спортом людьми з інвалідністю належать:

- можливість самореалізації;
- зміцнення ідентичності та конкурентоспроможності;
- формування позитивного ставлення до життя;
- отримання задоволення, підтримки, перемог і нагород;
- фізичний розвиток, самовдосконалення (підвищення спортивної кваліфікації та компетентності);
- поліпшення стану здоров'я, зменшення стресу [1; 6].

До *негативних* психологічних чинників тренувально-змагального процесу паралімпійців відносять: недостатнє урахування їх індивідуально-особистісних особливостей; завищені чи суперечливі вимоги; ризик зазнати болю чи отримати травму; авторитарний стиль діяльності тренера; неможливість адекватно оцінити суперника; прояви аутоагресії; побоювання відповідальності за результати виступу; недооцінка з боку суспільства як «справжніх» спортсменів [5].

Мета статті – проаналізувати наші дослідження, спрямовані на визначення суб'єктивної значущості для паралімпійців зовнішніх та внутрішніх чинників у якості стимулів для занять спортом.

Виклад методики дослідження. У дослідженнях, що проводилися впродовж 2015–2017 рр., узяли участь 106 членів паралімпійської та дефлімпійської збірних команд України з різних видів спорту (віком 16–53 роки; 84 чоловіки та 22 жінки). У них використано розроблений нами опитувальник та 7 психодіагностичних методик. Однак у цій статті, внаслідок великого обсягу отриманого емпіричного матеріалу, ми проаналізуємо лише результати, отримані за нашою модифікацією Методики шкалової самооцінки (О. Кокун, Б. Очеретько та ін.).

Шість із десяти показників цієї методики (задоволення від тренувань, фізичних навантажень; моральне задоволення від перемог на змаганнях; можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими; можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я) нами розглядалися як переважно *внутрішні* стимули. І ще чотири показники (можливість чи перспектива закордонних поїздок; матеріальні стимули – зарплатня, харчування, премії тощо; набуття досвіду і знайомств, що можуть допомогти влаштуватися у подальшому житті; можливість бути повноцінним членом суспільства) – як відносно *зовнішні* стимули.

Аналіз результатів досліджень. Узагальнені дані щодо значущості для досліджуваних окреслених чинників у якості стимулів для занять спортом наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка паралімпійцями зовнішніх та внутрішніх чинників у якості стимулів для занять спортом (n = 106)

№ з/п	Чинники	\bar{X}	S_x	Рівень вираженості / бали				
				низький	нижче середнього	середній	вище середнього	високий
				0–20	21–40	41–60	61–80	81–100
1	Задоволення від тренувань, фізичних навантажень	82,2	18,8	2%	1%	9%	30%	58%
2	Моральне задоволення від перемог на змаганнях	94,2	10,9	–	1%	1%	11%	87%

Продовження табл. 1

3	Можливість особистісної самореалізації	86,4	15,3	–	–	12%	24%	64%
4	Можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто	84,6	21,8	2%	5%	14%	9%	71%
5	Можливість чи перспектива закордонних поїздок	82,0	23,8	5%	2%	12%	23%	58%
6	Матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощо	77,9	26,7	6%	7%	11%	18%	58%
7	Спілкування з друзями, знайомими	83,0	20,9	2%	4%	11%	23%	60%
8	Набуття досвіду і знань, що можуть допомогти у подальшому житті	76,8	24,6	5%	3%	19%	24%	49%
9	Можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я	62,0	29,9	16%	11%	22%	21%	30%
10	Можливість бути повноцінним членом суспільства	82,4	25,0	5%	2%	11%	16%	66%

Згідно з отриманими результатами, найвагомим суб'єктивним стимулом для занять спортом паралімпійцями виявилось моральне задоволення від перемог на змаганнях ($\bar{X} = 94,3$). Також до найбільш вагомих ($\bar{X} = 82,2-86,4$) можна віднести ще шість: можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими; можливість бути повноцінним членом суспільства; задоволення від тренувань, фізичних навантажень та можливість чи перспектива закордонних поїздок. Деяко менш вагомими ($\bar{X} = 76,8-77,9$) виявилися матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощо, а також набуття досвіду і знань, що можуть допомогти у подальшому житті.

На останньому місці опинився такий стимул, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я, хоча за своїм абсолютним кількісним значенням ($\bar{X} = 62,0$) він і вищий за середній. На наш погляд, саме такий показник абсолютно адекватно відображає розуміння паралімпійцями значних можливостей занять спортом щодо виправлення чи компенсації недоліків

здоров'я, але, з урахуванням особливостей власної патології, ними об'єктивно визнається все ж неможливість повної компенсації.

Також якісно проаналізувавши вищенаведені результати, ми дійшли висновку про певне переважання внутрішніх чинників у якості стимулів для занять спортом паралімпійцями над зовнішніми.

Під час порівняння виокремлених нами за рівнем *спортивних результатів* трьох груп паралімпійців установлено наявність між ними статистично достовірних відмінностей за шістьма з десяти показників ($p \leq 0,05-0,01$). Для групи паралімпійців із найвищим рівнем результатів (група *a*), істотно вищими суб'єктивними стимулами для занять спортом, ніж у спортсменів двох груп із нижчими досягненнями, є чотири: можливість особистісної самореалізації, матеріальні стимули (зарплатня, форма, премії тощо), набуття досвіду і знайомств (що можуть допомогти у подальшому житті) та можливість бути повноцінним членом суспільства. Також у паралімпійців груп *a* і *b* є вищим, ніж у групі без суттєвих спортивних досягнень (група *в*), показник можливості чи перспективи закордонних поїздок. А в останньої групи є єдино вищим, ніж у двох групах із вищим результатом, вияв такого стимулу, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я.

Ми вважаємо, що вищий рівень вияву вищеназваних суб'єктивних стимулів для занять спортом у групи паралімпійців із найвищими досягненнями закономірно пояснюється тим, що саме ці досягнення надали їм *на власному досвіді* переконатися у значущості таких стимулів. У цих стимулах закладено і самореалізаційні аспекти (можливість особистісної самореалізації), і матеріальні (матеріальні стимули), і соціальні (набуття досвіду і знайомств, можливість бути повноцінним членом суспільства, закордонні поїздки).

На користь висловленого висновку, на наш погляд, свідчить і те, що всі три виокремлені за рівнем результатів групи паралімпійців практично між собою не відрізняються за виявом стимулів, які мають виражено емоційне суб'єктивне забарвлення (задоволення від тренувань, фізичних навантажень; моральне задоволення від перемог на змаганнях; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими).

Також за чотирма з десяти показників встановлено наявність статистично достовірних *статевих* відмінностей ($p \leq 0,05$). При цьому, що цікаво, всі вони є вищими у жінок. Тобто можна стверджувати, що для жінок-паралімпійців є істотно більш значущими, ніж для чоловіків, такі суб'єктивні стимули занять спортом: можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; можливість чи перспектива закордонних поїздок; матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощ; можливість бути повноцінним членом суспільства.

У *віковому* аспекті зафіксовано достовірні відмінності за трьома показниками ($p \leq 0,05$), які досить наочно показують тенденції у досліджуваних паралімпійців до суттєвого збільшення з віком значущості для них таких двох стимулів занять спортом, як можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто та матеріальних стимулів; а також зменшення з віком значущості такого стимулу, як набуття досвіду і знайомств, що можуть допомогти у подальшому житті. Останнє, скоріш за все, пояснюється природним вичерпанням резервів цього стимулу внаслідок набуття зазначених досвіду і знайомств під час тривалих занять спортом. Можливе також і певне розчарування з віком у цьому стимулі в деяких спортсменів.

За половиною показників суб'єктивних стимулів для занять паралімпійцями спортом виявлено достовірні відмінності й між двома групами, виокремленими за *типом інвалідності*. У спортсменів із вадами слуху істотно вищим, ніж у футболістів із ДЦП, є вияв чотирьох із п'яти стимулів занять спортом, за якими є відмінності: можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; можливість чи перспектива закордонних поїздок; можливість бути повноцінним членом суспільства. Також у цих спортсменів досить закономірно, як нам видається, є нижчим, ніж у футболістів із ДЦП, вияв п'ятого стимулу – можливості виправити чи компенсувати недоліки здоров'я. Адже, дійсно, фізичні вправи мають очевидно нижчу компенсаторну спроможність щодо слуху, ніж щодо наслідків ДЦП.

Останнє порівняння (за *видами спорту*) виокремлених нами груп паралімпійців показало, що між футболістами та представниками інших видів спорту є достовірні відмінності лише за двома показниками – для паралімпійців-футболістів істотно менш значущим є стимул, що полягає у можливості особистісної само-

реалізації. Водночас для них є більш ваговою, ніж для представників інших видів спорту, можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто.

Висновки. *Найвагомішим* суб'єктивним стимулом для занять спортом паралімпійцями є моральне задоволення від перемог на змаганнях. Також до *найбільш вагомих* можна віднести ще шість: можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими; можливість бути повноцінним членом суспільства; задоволення від тренувань, фізичних навантажень та можливість чи перспектива закордонних поїздок. Деяко менш вагомими виявилися матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощо, а також набуття досвіду і знайомств, що можуть допомогти у подальшому житті. Виявившись за своїм кількісним значенням вищим за середній, на останньому місці опинився такий стимул, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я, що досить адекватно відображає розуміння паралімпійцями значних, але – не безмежних, можливостей занять спортом щодо виправлення чи компенсації недоліків здоров'я. Загалом, виявлено певне переважання внутрішніх чинників у якості стимулів для занять спортом паралімпійцями над зовнішніми.

Установлено, що для групи паралімпійців із найвищим *рівнем результатів* істотно більш значущими суб'єктивними стимулами для занять спортом, ніж для спортсменів із нижчими досягненнями, є чотири: можливість особистісної самореалізації, матеріальні стимули (зарплатня, форма, премії тощо), набуття досвіду і знайомств (що можуть допомогти у подальшому житті) та можливість бути повноцінним членом суспільства. Значною мірою до зазначених стимулів належить також показник можливості чи перспективи закордонних поїздок. Це, на нашу думку, пояснюється тим, що паралімпійці з найвищими досягненнями, саме завдяки їх здобуванню, *на власному досвіді* переконуються у значущості цих стимулів, у яких комплексно закладено і самореалізаційні аспекти (можливість особистісної самореалізації), і матеріальні (матеріальні стимули), і соціальні (набуття досвіду і знайомств, можливість бути повноцінним членом суспільства, закордонні поїздки). На користь цього свідчить те, що всі три викремлені за рівнем результатів групи паралімпійців між собою практично не відрізняються за виявом стимулів, які мають вира-

жено емоційне суб'єктивне забарвлення (задоволення від тренувань, фізичних навантажень; моральне задоволення від перемог на змаганнях; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; спілкування з друзями, знайомими). У групи з невисокими спортивними результатами єдино вищим за інших є вияв такого стимулу, як можливість виправити чи компенсувати недоліки здоров'я.

У *статевому* аспекті встановлено, що для жінок-паралімпійців є істотно більш значущими, ніж для чоловіків, можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; можливість чи перспектива закордонних поїздок; матеріальні стимули – зарплатня, форма, премії тощо; можливість бути повноцінним членом суспільства. У *віковому* – зафіксовано тенденцію до суттєвого збільшення з віком значущості для паралімпійців таких двох стимулів занять спортом, як можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто та матеріальних стимулів; а також зменшення з віком значущості набуття досвіду і знайомств, що можуть допомогти у подальшому житті. Останнє пояснюється як природним вичерпанням резервів цього стимулу, так і можливим частковим розчарування в його значущості. За *типом інвалідності* відмінності полягають в істотно вищому в футболістів із вадами слуху за футболістів із ДЦП вияві чотирьох стимулів, до яких належать: можливість особистісної самореалізації; можливість представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто; можливість чи перспектива закордонних поїздок; можливість бути повноцінним членом суспільства. Також у цих спортсменів закономірно нижчим є вияв п'ятого стимулу – можливості виправити чи компенсувати недоліки здоров'я. Відмінності за *видами спорту* полягають у істотно меншій значущості для паралімпійців-футболістів, порівняно з іншими спортсменами, можливості особистісної самореалізації та більшій вагомості можливості представляти на змаганнях свою країну, клуб, місто.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці тренінгової програми, спрямованої на сприяння самореалізації паралімпійців.

Список використаних джерел

1. Бойко Г. М. Психолого-педагогічний супровід спортивної діяльності плавців із порушеннями психофізичного розвитку в паралімпійському спорті : монографія / Г. М. Бойко. – Полтава : ТОВ АСМІ, 2012. – 360 с.

2. Кулик А. А. Личностный потенциал как психологическое условие качества жизни (на примере спортсменов-паралимпийцев) / А. А. Кулик // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2014. – № 4 (60). – Т. 1. – С. 130–134.
3. Марьясова Д. А. Психическая адаптация спортсменов-инвалидов с поражением опорно-двигательного аппарата : автореф. дисс. ... канд. мед. наук : 14.01.06; 14.03.11 / Д. А. Марьясова. – М., 2013. – 25 с.
4. Маслов Д. В. Женщины в паралимпийском движении, штрих к «психологическому портрету» / Д. В. Маслов, А. А. Рудовский // Материалы I Всероссийского конгресса «Медицина для спорта». – М., 2011. – С. 269–276.
5. Овчаренко С. В. Планування навчально-тренувального процесу футболістів-інвалідів з наслідками дитячого церебрального паралічу в річному циклі підготовки : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01 / С. В. Овчаренко ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2005. – 21 с.
6. Dađova K. Introduction to adapted physical activities / K. Dađova. – Prague : Charles University, 2007. – 82 p.
7. Kenttä G. Psychology within the Paralympic Context – Same, Same or Any Different? / G. Kenttä, R. Corban // Olympic Coach. – 2014. – № 25 (3). – P. 15–25.
8. Ondrušova Z. Sport and doing sport s by the disabled post-traumatic return to life / Z. Ondrušova, R. Pitekova, M. Bardiovsky, Z. Galikova // Clinical Social Work. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 65–70.
9. Semerjian T. Z. Disability in Sport and Exercise Psychology / T. Z. Semerjian // The cultural turn in sport psychology. Fitness Information Technology. – West Virginia : Fitness Information Technology, Inc., 2010. – P. 257–265.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bojko G. M. Psyhologo-pedagogichnyj suprovid sportyvnoi' dijal'nosti plavciv iz porushennjamy psyho-fizychnogo rozvytku v paralimpijs'komu sporti : monografija / G. M. Bojko. – Poltava : TOV ASMI, 2012. – 360 s.
2. Kulik A. A. Lichnostnyj potencial kak psihologicheskoe uslovie kachestva zhizni (na primere sportsmenov-paralimpijcev) / A. A. Kulik // Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2014. – № 4 (60). – Т. 1. – С. 130–134.

3. Mar'jasova D. A. Psihicheskaja adaptacija sportsmenov-invalidov s porazheniem oporno-dvigatel'nogo apparata : avtoref. diss. ... kand. med. nauk : 14.01.06; 14.03.11 / D. A. Mar'jasova. – M., 2013. – 25 s.
4. Maslov D. V. Zhenshhiny v paralimpijskom dvizhenii, shtrih k «psihologicheskomu portretu» / D. V. Maslov, A. A. Rudovskij // Materialy I Vserossijskogo kongressa «Medicina dlja sporta». – M., 2011. – S. 269–276.
5. Ovcharenko S. V. Planuvannja navchal'no-trenaval'nogo procesu futbolistiv-invalidiv z naslidkamy dytjachogo cerebral'nogo paralichu v richnomu cykli pidgotovky : avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vyhovannja i sportu : 24.00.01 / S. V. Ovcharenko ; Nac. un-t fiz. vyhovannja i sportu Ukrai'ny. – K., 2005. – 21 s.
6. Dađova K. Introduction to adapted physical activities / K. Dađova. – Prague : Charles University, 2007. – 82 p.
7. Kenttä G. Psychology within the Paralympic Context – Same, Same or Any Different? / G. Kenttä, R. Corban // Olympic Coach. – 2014. – № 25 (3). – P. 15–25.
8. Ondrušova Z. Sport and doing sport s by the disabled posttraumatic return to life / Z. Ondrušova, R. Pitekova, M. Bardiovsky, Z. Galikova // Clinical Social Work. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 65–70.
9. Semerjian T. Z. Disability in Sport and Exercise Psychology / T. Z. Semerjian // The cultural turn in sport psychology. Fitness Information Technology. – West Virginia : Fitness Information Technology, Inc., 2010. – P. 257–265.

*Received October 26, 2017
Revised November 29, 2017
Accepted December 22, 2017*